

Vesterbro under den anden verdenskrig.

Udarbejdet af Dokumentationsgruppen i Demos.

Blomster i Istedgade, Folkestrejken 1944

Tyskerne forlader Vesterbro

FOLKESTREJKEN I 1943

Ved besættelsen af Danmark i 1940 var den socialdemokratisk-radikale regering med tilslutning fra Venstre og Konservative slået ind på en kollaborationspolitik. Med det erklærede formål at beskytte befolkningen og danske værdier samarbejdede man med tyskerne, som om Danmark ikke var i krig, men selv havde bedt om den tyske forsvarsbesættelse.

Denne kollaborationspolitik løb ind i sin afgørende krise samtidig med at modstanden bredte sig i Danmark og tyskerne løb ind i de første militære nederlag ved Stalingrad og El Alamein. Sammenstødene mellem tyskere og danskere tog til i det daglige i foråret 1943 samtidig med, at strejkevåbenet, der havde været gemt af vejen de første krigsår, blev hentet frem igen. I juli 1943 blev et tysk mineskib, der netop var færdiggjort på Odense Skibsværft, saboteret. Da tyskerne indsatte bevæbnede vagter, nedlagde arbejderne arbejdet, og strejken bredte sig til andre virksomheder i byen. Tyskerne svarede igen med trusler om voldsomme repressalier, og situationen var lige ved at glide ud af kontrol.

Det skete imidlertid kort tid efter. Tyskerne stillede nye krav til den danske regering for at komme sabotagen til livs. Bl.a. skulle alle straffe på over 8 år afsones i Tyskland. Det sagde regeringen nej til. Men få dage efter bragede det løs i Esbjerg. Tyskerne havde dekretet udgangsforbud efter en sabotage. Udgangsforbuddet afstedkom demonstrationer, sammenstød og strejker, som eskalerede til generalstrejke - indtil tyskerne gav sig og hævdede undtagelsestilstanden. De følgende uger sprang strejke- og sabotage-bølgen videre til Odense, Aalborg, Fredericia, Helsingør, Århus, Frederikshavn. Hele provinsen var i oprør. Kun København kom ikke med. Som en uimodståelig bølge af folkelig utilfredshed blev "folkestrejken" det nye våben, som viste, at regeringen ikke længere havde nogen befolkning at beskytte med sin kollaboration. Arbejderne ville ikke lytte til fagforeningsledere eller ledende socialdemokrater. For første gang nogensinde mistede den socialdemokratiske arbejderbevægelse sit lederskab af arbejderklassen. Arbejderne opførte sig fuldstændig ukontrollabelt - set med ledernes øjne. Og hvad værre var: kommunisterne spillede en afgørende rolle både i sabotagen og i organisering af strejkerne. For selvom strejkerne blev kaldt folkestrejker, så var forudsætningen for at også butikkerne lukkede, at arbejderne på fabrikker og kontorerne nedlagde arbejdet. Det kom også til voldsomme sammenstød mellem danskere og tyske soldater. I Odense blev en tysk officer slået ret voldsomt af ophidsede folk på gaden. Det gjorde Hitler rasende og den 24. august blev det tyske riges befuldmægtigede i Danmark kaldt til skideballe i Berlin. Best havde stået for en neddæmpet besættelsespolitik i Danmark. Han, som havde været på vej mod de øverste poster i det nazistiske hierarki, var blevet kørt ud på et sidespor med sin udstationering i Danmark. Nu brød hans fredelige politik oven i købet sammen. I førerhovedkvarteret var man ikke glade for udviklingen i Danmark. Man havde rigeligt at se til andre steder. De allierede havde i august erobret Sicilien, og Mussolini var styrtet. Titos guerillahære forøgede modstanden på Balkan.

Best vendte hjem med besked på at stille den danske regering overfor et ultimatum. Det gjorde han den 28. august. Der skulle indføres mødeforbud, strejkeforbud, udgangsforbud og censur med tysk medvirken. Der skulle indføres særdomstole og dødsstraf for sabotage. Endelig skulle Odense betale 1 million kr. i bod, og der skulle gennemføres gidseltagning. Regeringen fik tid fra kl. 9 om morgenen til kl. 16, men hverken i Berlin eller hos Best var der nogen, der troede at danskerne ville sige ja. Tyskerne ville overtage landets ledelse.

Kl. 16 den 28. august afleverede regeringen sit nej til Best på Dagmarhus. Samtidig blev der givet ordre til, at hæren og flåden ikke skulle sætte sig til modværge, hvis tyskerne ville afvæbne det danske forsvar. Kl. 4 den 29. august om morgenen overfaldt den tyske hær de danske kaserner og afvæbnede hæren. Samtidig gav flådens ledelse ordre til at skibene på Holmen skulle sænke sig selv. De øvrige skulle søge til fremmed havn.

Bekendtgørelse
den 29. august 1943
om den militære
undtagelsestilstand.

Lederne af det tyske militær i Danmark von Hanneken erklærede regeringen og kongen for afsat og indførte militær undtagelsestilstand. Interneringslejren Horsørød blev besat af tyskerne. Her sad de danske internerede kommunister. De havde fået tilsagn fra regeringen om, at de ville blive lukket ud, hvis tyskerne overtog magten. Men ingen interesserede sig for dem, da ultimatummet kom. Kun det faktum, at lejren var delt i to på hver sin side af vejen til Helsingør, gjorde at tyskerne kun fik besat den ene halvdel. Halvdelen af de internerede slap derfor over hegnet. Men resten - 150 kommunister og spaniensfrivillige - blev taget af tyskerne og en måned senere sammen med de danske jøder sendt til Tyskland. Jøderne kom til KZ-lejren Theresienstadt, mens kommunisterne kom til Stutthof.

Befolkningen havde i nogle uger etableret en helt ny magtsituation i Danmark. Folkemagten havde skubbet samarbejdspolitikkerne ud af scenen. Tyskerne fik dog ikke indført et nazistisk lydregimente som i Norge. Faktisk fungerede den gamle regering ét eller andet sted med departementscheferne mellem sig og tyskerne. Men et brud var det kommet til. Og vigtigst af alt: modstanden fik et nyt spark fremad og kunne samle kræfterne i september 1943 i Danmarks Frihedsråd. Det blev den nye de facto-regering, som havde befolkningens opbakning. Den kunne gennem proklamationer udstikke retningslinjer for kampen. Og at den havde opbakningen viste sig ved flere lejligheder, bl.a. da det i sommeren 1944 kom til folkestrejker i København.

Den socialdemokratisk-radikale kollaborationsregering, som led nederlag den 29. august, var gået så vidt i sit samarbejde med tyskerne, at man havde underskrevet anti-komintern-pagten sammen med Tysklands andre allierede. Uden bruddet den 29. august kunne Danmark meget vel være endt som én af krigens besejrede i 1945. Den folkelige modstand og modstandsbevægelsen, var de aktive i at trække Danmark over på de allieredes side. Den 29. august markerer derfor et virkeligt skel i dansk historie.

Efter Folkestrejkerne i 1943, og ikke mindst de tyske militære nederlag, begynder stemningen i Danmark at vende til fordel modstandsbevægelsen.

MODSTANDSBEVÆGELSEN I KØBENHAVN

Modstandsbevægelsen i København og resten af landet var en meget sammensat størrelse. Den var selvfølgelig gjort ulovlig af de danske myndigheder, der efter besættelsen den 9. april 1940 mere eller mindre nødtvungent samarbejdede med den nazistiske besættelsesmagt. Modstandsfolkene blev fra starten jagtet af både dansk og tysk politi. Mange modstandsfolk blev i løbet af besættelsen tvunget under jorden og måtte leve illegalt med skiftende bopæl og falske papirer.

De forskellige modstandsgrupper lå på en politisk skala der rakte fra borgerligt-nationale grupper til rent kommunistiske. Grupperne arbejdede efterhånden ofte sammen med faldskærmsfolkene, det vil sige danskere der var uddannet af det britiske SOE, Special Operations Executive. Det var en hemmelig organisation der ved at støtte lokale modstandsgrupper – med premierminister Churchills ord - skulle sætte ild i Europa bag de tyske linier.

Modstandsgrupperne kunne under de givne omstændigheder - og med deres forskellige baggrund - ikke uden videre finde sammen og samarbejde. Det skete for de flestes vedkommende forsigtigt og hen ad vejen. En milepæl var oprettelsen af Danmarks Frihedsråd i september 1943. Herefter samvirkede en række betydelige modstandsorganisationer: Frit Danmark, Danmarks Kommunistiske Parti, Dansk Samling, Ringen og De Frie Danske. Og der skabtes kontakt til de Vestallieredes hovedkvarter, SHAEF.

Alle modstandsorganisationer bestod af hemmelige grupper, der skulle kende mindst muligt til hinanden. Brug af dæknavne var obligatorisk. Modstandsarbejdet antog mange former, lige fra krudt og kugler og illegale transportruter til Sverige, modtagegrupper og til udgivelse af illegale blade og pengeindsamling. Der var gerne en vis arbejdsdeling mellem grupperne. De var almindeligvis ikke lokalt organiserede, men var sammensat af medlemmer fra hele byen, ligesom de opererede i hele Storkøbenhavn.

Der var et par undtagelser herfra. Den ene er undergrundshæren ("ventegrupperne"), den anden er det kommunistiske parti, der begge var lokalt organiserede.

UNDERGRUNDSHÆREN

Modstandsorganisationerne brugte fra 1943 mange kræfter på at opbygge en hemmelig hær (Hjemmehæren, Ventegrupperne), der først skulle træde i funktion ved et tysk sammenbrud eller i forbindelse med en allieret invasion, hvor den så skulle falde de tyske tropper i ryggen. Danske officerer der blev løsladt fra tysk internering i oktober 1943 blev holdt uden for denne struktur. Den illegale hærledelse (Den lille Generalstab) opbyggede sine egne officersgrupper (O-grupperne). Marinens folk derimod gik ind i Undergrundshæren, i København i Havneafsnittet.

Fra april 1944 var undergrundshæren underlagt de vestallieredes overkommando (SHAEF) i tilfælde af invasion. Ellers var den fra juni 1944 underlagt Frihedsrådets K-udvalg (Kommando-udvalg).

Medlemmer af P. 6. på Orlogsværftet i befrielsesdagene, med Henry Andersen i midten.

De forskelligartede militære grupper, som undergrundshæren bestod af, havde vidt forskellig baggrund og formål. For at nævne et par yderpunkter var der i den ene ende Beskyttelseskorpset med sine seksmandsgrupper. Baglandet var Konservativ Ungdom, tidligere Finlandsvillige og nationale officerer. Formålet var oprindeligt at beskytte det parlamentariske demokrati mod et evt. kommunistisk kup i befrielsessituationen. På den anden side havde vi kommunisterne. De begyndte allerede i august 1942 opbygningen af militære grupper, ved siden af – og adskilt fra – sabotageorganisationen BOPA. Formålet med disse værkstedsgrupper var at beskytte udvalgte virksomheder mod tyske overgreb i tilfælde af allieret invasion. I 1943 omfattede grupperne 700 mand. Mange af de kommunistiske militærgrupper i København samledes i P. 6. Bataljonen, der var under ledelse af Henry Andersen ("Carlo"). I befrielsesdagene fik den hovedkvarter i Hotel Phønix, der senere blev til Land og Folks Hus.

De forskellige militærgrupper blev med besvær efterhånden samlet og organiseret i seks regioner, senere syv.

Selv om grupperne som nævnt først skulle træde i aktion ved en allieret invasion eller ved et tysk sammenbrud deltog nogle af dem i mindre aktioner. De skaffede våben ved tyverier eller afvæbninger, de gennemførte den såkaldt "Biografsabotage" og i de sidste krigsmåneder uddelte illegale tyske modstandsfolk deres blad "Die Wahrheit" til tyske soldater. De blev dækket af væbnede enheder fra to P. 6.-undergrupper, én fra Nørrebro og én fra Vesterbro.

Ude i landet var de forskelligartede grupper underlagt regionsledelsen med dens amts- og byledelser.

Den storkøbenhavnske region (Region VI) blev ledet af en Københavnsledelse og var opdelt i syv distrikter, også kaldet afsnit.

Den første Københavnsledelse (Regionsledelsen) fotograferet lige efter befrielsen. Mogens Westergaard, Frit Danmark (tv), Jørgen Nørup ("Andersen"), kommunisterne, og Egil Barfod, Dansk Samling (th).

Hvert af disse blev ledet af et afsnitsråd med en afsnits- eller distriktsleder i spidsen. Rådet stod for den militære opbygning, uddannelse og evt. indsats i sit afsnit. Personellet i hvert af disse var opdelt i grupper, delinger, kompagnier og bataljoner. Afsnitsledelserne bestod af repræsentanter for de store modstandsorganisationer, fra forsommeren 1944 også af officerer, "frigivet" af Den lille Generalstab. Efter politiets opløsning i september 1944, kom der også repræsentanter for de ca. 2.100 politifolk, der – i modsætning til hærens folk – som helhed var indtrådt i undergrundshæren.

Undergrundshæren i hele Københavnsregionen voksede fra ca. 2.000 mand ved årsskiftet 1943-44 til 15-20.000 mand ved befrielsen. Den kom som følge af begivenhedernes udvikling aldrig samlet i kamp. Hovedparten af besættelsesmagten overgav sig fredeligt. Kun få fanatiske nazister ydede væbnet modstand, men blev stort set nedkæmpet af enkelte modstandsgrupper og enheder fra Den danske Brigade efter hårde, lokale kampe i løbet af den 5. og 6. maj.

De militære grupper, der dukkede op i løbet af befrielsesnatten, overtog bevogtningen af vigtige virksomheder og institutioner og gennemførte omfattende arrestationer af tyskernes danske støtter (omkring 40.000 i hele landet).

Arrestanter føres bort af modstandsfolk på Vesterbrogade.

KOMMUNISTERNE

Den anden undtagelse var det forbudte og illegale kommunistiske parti. Medlemmerne var umiddelbart underlagt en Københavnsledelse og byen var opdelt i tre store distrikter, som igen var opdelt i mindre lokale afdelinger og -grupper, samt bedriftsceller på de store arbejdspladser. F.eks. stod kommunisterne stærkt på DSB's Centralværksteder på jernbaneterrænet syd for Ingerslevsgade.

Distriktsleder for Vesterbro, SV, Valby mm var maskinarbejder Otto Sand ("Oskar"), der aldrig blev taget af tyskerne. Han mente selv, at det var på grund af den oplæring i illegalt arbejde som tyske emigranter havde givet ham. Som flygtninge fra Hitlers Tyskland havde de i 30'erne arbejdet illegalt mod diktaturet og ved den tyske besættelse den 9. april 1940 måtte de gå under jorden herhjemme. I den periode var Otto Sand en af deres kontaktmænd i det danske kommunistparti, der støttede dem. Godt et år senere (21.6.1941) blev 295 danske kommunister blev fængslet. En del blev efterhånden løsladte, men mange blev interneret i Horserødlejren i Nordsjælland, ligesom der løbende blev indfanget nye, i flere arrestationsbølger. Da tyskerne overtog lejren den 29. august 1943 var der 243 internerede i lejren, og andre i forskellige fængsler.

De kommunister der undveg interneringen i 1941 gik under jorden og organiserede det illegale kommunistiske parti, som partiet i øvrigt havde taget skridt til at forberede før indgrebet.

Partiets øverste illegale ledelse bestod af fire personer: Næstformand Alfred Jensen, partisekretær Thorkild Holst, forretningsfører Børge Houmann og partiformanden Aksel Larsen (til hans arrestation i nov. 1942). Ledelsen udstak den politiske linie og styrede alle kommunistiske modstandsinitiativer: Klassekampen på arbejdspladserne, deltagelse i Folkestrejkerne, udgivelse af illegale blade og bøger, skoling af medlemmer, indsamling af penge, organisering af illegal overnatning og bespisning, samt den overordnede ledelse af - og rekruttering til - BOPA og de kommunistiske militærgrupper.

VESTERBRO

Som følge af hele det ovenstående afsnit er det derfor meningsløst at tale om modstandsbevægelsen på Vesterbro.

Vi kan evt. tale om den lokale, kommunistiske organisering og om undergrundshærens opbygning her.

Ellers må vi tale om grupper med medlemmer fra hele byen, der en overgang holdt til på Vesterbro (f.eks. den første Holger Danske sabotørorganisation), eller grupper med medlemmer fra hele byen der også opererede på Vesterbro (som f.eks. sabotageorganisationen BOPA).

I den forbindelse kan vi også nævne radiofirmaet Gyberg og Jensen der lå på Vesterbrogade nr. 30. Begge ejere, Werner Gyberg og Robert Jensen ("Tom"), var tidligt i forbindelse med SOE. Gyberg arbejdede især med de livsvigtige illegale radioforbindelser til England. Derfor måtte han flygte til Sverige i 1943. Her gik han ind i arbejdet omkring de illegale ruter over Kattegat til og fra Danmark. Robert Jensen blev i Danmark, hvorfra han organiserede illegale transporter over Øresund i samarbejde med "Dansk-Svensk Flygtningetjeneste" i Malmø. Han blev dræbt i ildkamp med Gestapo, da de den 24. juli 1944 stormede det illegale "postkontor" på Forchhammersvej på Frederiksberg.

Desværre er den del af modstandsbevægelsen der var lokalt organiseret på Vesterbro (kommunisterne og militærorganisationen) os bekendt ikke undersøgt nærmere og derfor ikke beskrevet i litteraturen. Vi kan her kun gengive et par glimt af den næsten forsvundne fortid.

Om militærorganisationen ved vi at Vesterbro tilhørte Afsnit 5, Frederiksberg, Valby og Vesterbro. Ved befrielsen omfattede Afsnit 5 godt 2.000 mand. Vi kender et par af kompagnilederne, der begge dengang boede i Saxogade. Det er Helmer Jørgensen ("Villy"), Saxogade 101, 2 tv., og Johan Sørensen ("Oscar"), Saxogade 49 a. Johan Sørensen var en af stifterne af KOPA og han arbejdede videre i efterfølger-organisationen BOPA. På et tidspunkt må han være blevet overflyttet til militærgrupperne, hvor han så optræder som kompagnileder.

Johan Sørensen, havde mistet et par brødre i Den spanske Borgerkrig, og var selv illegal det meste af besættelsestiden. Selv om han aldrig blev taget, var han mærket af indtrykkene og begivenhederne han deltog i. Han døde engang i begyndelsen af 1970'erne.

Om de lokale kommunister ved vi lidt mere. De stod stærkt i bydelen da Vesterbro dengang var et tætbeholdt arbejderkvarter med mange små-virksomheder i de nu nedrevne bag- og sidehuse.

”Når disse erindringer skal skrives, så skal der også nævnes det store og offervillige arbejde, som blev mødt en 30 – 40 eller - - flere - illegale kammerater hver eneste dag de kom til spisning i middagskøkkenet ”Alex” på Vesterbrogade – hos Lilly og Poul Larsen (Hovmestersmørrebrød). De stillede spisehus, de stillede lejlighed til rådighed [i Westend], og de havde våben, de husede jeg ved ikke hvor mange cykeldæk og –slanger, som måtte skaffes af vejen da politiet blev taget og et illegalt politilager var i farezonen. Det nød vi illegale godt af. Her var det Svend Svendsen og Eivind Lykkestrand der var med, d.v.s. det var Ampa [Amager Partisaner]”.

Tage Revsgård Andersen, Et studie i rødt – hvidt og blå, 1972.

Under besættelsen var Åboe Nielsen vicevært i ejendommen Vesterbrogade 66. Han havde af sin partisekretær Thorkild Holst fået ordre til at holde sig uden for modstandsaktiviteter og omgang med kommunister. Den illegale firemands ledelse benyttede nemlig jævnligt hans lejlighed til deres diskrete møder.

Andre hjem på Vesterbro blev ligeledes brugt af illegale ledelser og underledelser. Som f. eks. hos Martin Andersen Nexø's fraskilte kone, Margrethe (Grethe) Andersen Nexø, der boede i Absalonsgade. Hos hende blev der også arbejdet med illegale tryksager. En af medhjælperne var deres fælles søn Oluf Andersen Nexø.

Arkitekt Ole Buhl boede i Vestersøhus, Vestersøgade 74, og hans lejlighed blev også benyttet. Det var her at partiledelsen samledes den fjerde maj 1945 om aftenen og mødtes næste formiddag med den hjemvendte partiformand Aksel Larsen.

Efter overgivelsen begyndte de tyske tropper hjemmarchen. Her er en gruppe på vej over Sørerne med Vestersøhus i baggrunden.

I Alsgade 12, 3 tv boede ægteparret Charles Frederik og Harriet Larsen i en hjørnelejlighed med udsigt til de tyske polititropper på Alsgade skole. Charles Larsen var cigarmager, amatørsanger og medlem af det kommunistiske parti. I lejligheden holdt nogle af ledelserne for DKP-Vesterbros afdelinger samt den illegale Københavnsledelse møder. Men Charles Larsen blev arresteret på tysk foranledning den 23.5.1942. Han blev uforskyldt rodet ind i en gammel mordsag fra 1936. En estisk kommunist var da blevet myrdet i Kongelunden af andre estiske kommunister, mistænkt for at være hemmelig agent for Gestapo. En lille gruppe estere levede dengang illegalt i København og beskæftigede sig med planer om og forberedelser til omstyrtelse af deres hjemlige regering. Tysk politi var som følge af indmarchen i Estland i 1941 kommet på sporet af det hemmeligholdte mord. Og Charles Larsen og hans familie havde dengang illegalt huset mordofret. Derfor blev han nu langt senere anklaget for medvirken til mordet i 1936. Charles Larsen blev frikendt, men han blev ikke løsladt. Han blev i stedet interneret sammen med de andre kommunister i Horserød. Og han var blandt de 150 kommunister som tyskerne sendte til koncentrationslejren Stutthof i Polen, efter at de havde overtaget lejren i august 1943. Da Den røde Hær nærmede sig lejren i marts 1945 blev KZ-fangerne tvunget ud på den såkaldte dødsmarch. Undervejs døde Charles Larsen den 10. marts 1945.

Mens han endnu sad indespærret havde hans kone, Harriet Larsen, været med til at stifte ”De røde Enker”. Konerne til de internerede kommunister i Horserød blev oprindeligt kaldt De Røde Enker. Senere da 150 internerede derfra blev deporteret til KZ-lejren Stutthof, dannede de en Stutthoff-komité, der fik samme navn. Komitéen udførte et kæmpearbejde med at få hjælp igennem til fangerne uden for Danmark. Per Ulrich, selv tidligere KZ-fange, skriver i en lille pjece om De Røde Enker:

”Resultatet blev en effektiv organisering af Røde Kors pakkerne, som kom alle senere Tysklandsfanger til gode og reddede i hundredvis af landsmænds liv”.

Harriet Larsen var en af de syv kvinder i komitéen og hendes lejlighed i Alsgade blev benyttet til møder og overnatning af ”enker” fra provinsen. Som Per Ulrich (s.21) skriver ”Hos Harriet var vi 11 kvinder samlet til åbningen og fordelingen af den indkomne tobak . . .”,

Vi kender altså ikke meget til den lokale organisering på Vesterbro, men til gengæld er en række begivenheder på Vesterbro under besættelsen velbeskrevet. I det følgende omtaler vi nogle af dem.

FOLKESTREJKEN I SOMMEREN 1944

I dagene op til 29. august 1943 oplevede Danmark ude i provinsen de første folkelige opstande og folkestrejker mod den nazi-tyske besættelsesmagt. Det var samtidigt et opgør med de gamle partiers kollaborationspolitik (af de selv samme omskrevet til "samarbejdspolitik"). Samlingsregeringen blev tvunget til at gå af og tyskerne overtog magten i landet. Efter denne begivenhed strammede tyskerne grebet om danskerne og både modstandsbevægelsen og den folkelige modstand voksede. Samtidigt gjorde de stadige militære tilbageslag på alle fronter tyskerne nervøse og opmuntrede de underkuede danskere. For at samordne modstandskampen blev Danmarks Frihedsråd dannet den 16. september 1943. Rådet fik fremover en stadig større folkelig opbakning og blev efterhånden en slags illegal regering. Samtidig hermed havde de gamle partiers afgåede ledere via departementschef-styret stadig stor indflydelse og forhandlede med besættelsesmagten.

Hitler beordrede 30. december at den voksende modstand i Danmark skulle bekæmpes med Schalburgtage (mod-sabotage) og Clearingmord, mord på tilfældigt udvalgte som svar på stikkerlikvideringer. I en periode efter Folkestrejkerne i 1944 frem til januar 1945 stoppede tyskerne henrettelserne og erstattede dem med nedskydninger og Clearingmord.

I løbet af foråret 1944 spidsede situationen til, og fra juni kogte modsætningerne for alvor over. Den sjette juni gik de vestallierede i land i Normandiet og åbnede Den anden Front. Den Røde Hær havde samtidig begyndt en række storoffensiver på østfronten, der var ved at smide de tyske invasionsstyrker ud af Sovjetunionen.

Her hjemme gennemførte det kommunistisk ledede BOPA to store og vellykkede sabotageaktioner, der havde karakter af partisanangreb. Den første mod Globus i Glostrup den 6. juni. Fabrikken, der fremstillede flydele til tyskerne, var en af deres vigtigste rustningsvirksomheder i Danmark. Den anden aktion fandt sted den 22. juni mod A.P.Møllers Riffelsyndikat i Frihavnen, der ligeledes var af stor vigtighed for tyskerne. Sabotørerne nåede også at forsyne sig med våben og store mængder ammunition. Til tyskernes raseri og danskernes jubel.

Dagen efter fuldbyrdede tyskerne dødsdomme over otte sabotører, og dagen efter igen iværksatte de omfattende schalburgtager mod bl.a. Tivoli.

Rutsjebanen i tivoli efter den tyske terror.

De voksende folkelige protester og sabotagerne søgte tyskerne at imødegå ved at indføre spærretid fra kl. 20 til 5 næste morgen, altså gældende fra mandag den 26. juni. Det blev også forbudt at samles mere end fem personer på gaden. Københavnerne nægtede at overholde spærretiden og forsamlingsforbudet. De første barrikader rejstes og de første bål tændtes. Tyskerne søgte at gennemtvinge spærretiden og bekæmpe modstanden ved massive skyderier i gaderne. Det kostede mange sårede og dræbte den mandag.

Samme mandag havde arbejderne på B&Ws skibsværft på Refshaleøen nedlagt arbejdet i protest ved middagstid. Påskuddet var, at de ville dyrke deres kolonihaver om eftermiddagen, da de nu var blevet forhindret i at gøre det om aftenen.

Andre arbejdspladser tilsluttede sig gå-tidlig-hjem-aktionen, der fortsatte de næste dage. Flere og flere steder gik arbejderne hjem kl. 12 middag..

Det var en meget varm sommer og befolkningen ville ikke spærres inde i deres lejligheder. De gik på gaden uanset spærretid. Tyske patruljer forsøgte til stadighed at tvinge københavnerne indendørs. Men de svarede igen med nye barrikader og bål. Tyskerne og deres danske håndlangere åbnede igen ild i gaderne, især på Nørrebro og Vesterbro. Ind i mellem skuddene, tyskernes råben og ambulancernes tuden var der nogle minutters stilhed. Danskerne var rolige, målrettede og tavse, hvad der var med til at ophidse tyskerne..

Tyskernes danske håndlangere var organiseret i forskellige væbnede korps. De værste under Folkestrejken var Schalburgkorpset, nogle enheder fra kaptajn Sommers korps og danskere i det tyske SIPO's sold, det tyske sikkerhedspoliti.

De følgende dage udbredtes strejkerne og protesterne, og tyskerne forsøgte torsdag den 29. juni at dæmpe protestbølgen med en lempelse af spærretiden til kl. 23. Men samme dag meddelte de også at otte nye dødsdomme over Hvidstensgruppen var fuldbyrdet.

Den tyske indrømmelse kom åbenbart for sent og henrettelserne skræmte ikke, men fik tvært imod vreden til at vokse i Københavns befolkning. Strejkerne, bål og barrikader bredte sig endnu mere og nu blev sporvognstrafikken også standset.

Fredag morgen den 30. juni gik sporvejsfunktionærerne i strejke og blev fulgt af S-togs personalet og telefondamerne. I løbet af dagen lukkede stort set alle resterende arbejdspladser i byen og den omfattende Folkestrejke var en kendsgerning.

Ordet Folkestrejke var nyt. Det var opfundet af Børge Houmann, da han skrev til de illegale blade om strejkerne i Esbjerg i august 1943.

Tyskerne prøvede forgæves at provokere den organiserede modstandsbevægelse til åben kamp. Men den bevarede disciplinen og de tyske tab stammede fra spontane angreb med f.eks. brosten på forbigående patruljer eller opgør med lokale tyskerhåndlangere.

De gamle partiers ledere var imod denne udvikling, mens Frihedsrådet opfordrede til at fortsætte strejken. Tyskerne begyndte fredag aften at lukke for vand, gas og el. Dagen efter, den 1. juli kl. 12 trådte deres militære undtagelsestilstand på Sjælland i kraft. Det betød indførelse af militære standretter der kunne afsige krigsretsdomme med øjeblikkelig følge. Tyskerne fulgte op med at trække tropper til København og afskar byen fra sit opland. Rundt om i København, især på Amager og på Broerne oprettede de maskingeværreder og kanonstillinger mens deres patruljer ude i gaderne skød vildt omkring sig. Beboere blev med våbenmagt tvunget til at slukke bål og rydde barrikader.

Men københavnerne blev ikke kuet. Lige så snart patruljerne var væk var der igen store opløb. Slukkede bål og ryddede barrikader blev erstattet af nye bål og barrikader, hvor det var muligt. Danske nazisters kontorer, forretninger og lejligheder blev stormet og raseret.

De børn der ikke var på sommerferie var længe blevet gemt væk i gårdene. Nu blev de også tilflugtssted for de voksne, der byggede ildsteder til madlavning. Butikkerne havde lukket til gaden, men mange åbnede udsalg til gårdene via bagdørene. Vand var blevet tappet i alskens beholdere og kunne suppleres med vand fra Søerne.

Frihedsrådet opfordrede for anden gang til at fortsætte strejken. Det fulgte selvfølgelig begivenhederne tæt. Frit Danmarks repræsentant i Rådet, den stærkt eftersøgte Mogens Fog, gemte sig således i Skovlunde. Prof. Mogens Fog var en af modstandsbevægelsens ledere og medlem af Frihedsrådet, der som nævnt havde stor indflydelse på Folkestrejken forløb. Under selve strejken opholdt Mogens Fog sig illegalt i Skovlunde, når han ikke var til møde i Rådet. Nogle af hans gamle venner – bl.a. Flemming Bergsøe, Ove Brusendorff, Frederik Schyberg og Kjeld Abell - cyklede rundt i København og fungerede som hans øjne og ører. Mogens Fog selv var flere gange i København til møde med de øvrige medlemmer af Frihedsrådet.

Flemming Bergsøe har i bogen *Det underlige år*, Thanning & Appel 1945, givet følgende beretning fra Vesterbro:

” . . . På hjørnet af Frederiksberg Allé, Vesterbrogade og Oehlenschlägersgade møder der os et pragtfuldt syn. Trækvogne og skraldekasser er væltet ud over gaden, ved Osborne er Vesterbrogade spærret af en række cykelstativer, og tværs over gaden er der tændt et kæmpebål, hvis flammer slår op imellem de mørke huse. Det nazistiske kontor overfor Osborne brænder, og alle dets propagandaskrifter flagrer brændende hen ad gaden. Valdemarsgade er spærret af en væltet kulvogn, og langt nede på Vesterbrogade ser vi et andet stort bål, som spærrer gaden ved Vester Fælledvej . . . ” (side 70).

(Café og restauration Osborne lå i et nu nedrevet hus på hjørnet, hvor Vesterbrogade og Frederiksberg Allé løber sammen).

DNSAPs ødelagte lokalkontor på Vesterbrogade 79, 1. Kontoret fungerede også som lokalt hvervekontor af frivillige til krigsforbryderorganisationen Waffen-SS.

Imens forhandlede de gamle politikere indirekte med den tyske Rigsbefuldmægtigede dr. Best og tyskerne dæmpede deres fremfærd lidt. Dagen efter, søndag den 2. juli, udsendte Københavns bystyre og arbejdsmarkedets organisationer så et opråb med opfordring til at genoptage arbejdet. Og tyskerne ophævede spærringen omkring byen og lod de offentlige værker gå i gang igen. Frihedsrådet opfordrede igen til at fortsætte strejken indtil hovedkravene blev opfyldte. De var, at spærretiden blev ophævet og at Schalburgkorpset blev flyttet væk fra København. Korpset havde hovedkvarter i den beslaglagte Frimurerloge på Blegdamsvej.

Generalstrejken fortsatte så mandag den 3. juli og nu bøjede dr. Best sig. Der var tegn på at generalstrejken ville sprede sig til resten af landet. Mange steder på Sjælland var der sympatistrejker, ligeledes spredt i Jylland og andre steder. Nazistiske toppolitikere i Tyskland var nervøse for at den livsvigtige landbrugseksport fra Danmark skulle stoppe.

Et par politikere og et par ledende fagforenings- og arbejdsgiverrepræsentanter opfordrede om aftenen i radioen til at genoptage arbejdet. Frihedsrådet proklamerede om aftenen at sejren var vundet og gik med til at afblæse strejken senest onsdag. Mange gik i arbejde tirsdag og onsdag den 5. juli var arbejdet genoptaget i fuldt omfang.

Tyskerne ophævede undtagelsesbestemmelserne og nogle dage senere blev Schalburgkorpset flyttet til Ringsted.

Men sejren kostede blod. Mere end hundrede var blevet dræbt af tyskerne og deres danske håndlangere mens mere end 650 var blevet såret.

Sejren uddybede også splittelsen mellem de gamle politikere og Frihedsrådet. Frihedsrådets autoritet var steget kraftigt. Rådet havde formået at samle de spredte modstandsgrupper i et stort, hemmeligt netværk. Samtidig sluttede det store flertal af befolkningen efter Folkestrejken op bag Rådets paroler. Politikerne var derfor tvunget til at opgive deres modvilje mod Frihedsrådet og der opstod kontakt mellem de to parter.

USA og Storbritannien havde de facto anerkendt Danmark under Frihedsrådets ledelse som en allieret nation. BBC's danske udsendelser fra London var en vigtig og ulovlig nyhedskilde og radioen viderebragte Frihedsrådets erklæringer. Efterhånden blev den danske modstandsbevægelse – sabotagegrupper, bladgrupper, ventegrupperne mm - underlagt den vestallierede overkommando. Med Sovjetunionen var der selvfølgelig problemer. Moskva havde ikke glemt at det officielle Danmark afbrød de diplomatiske forbindelser da tyskerne overfaldt Sovjetunionen i 1941. Ej heller at Danmark senere på året tilsluttede sig Anti-Komintern-pagten sammen med alle det nazistiske Tysklands skumle allierede. Efterhånden blev det klart at Sovjetunionen kun anerkendte "Det kæmpende Danmark" som allieret og Frihedsrådets repræsentant i Moskva, Thomas Døssing, fik gesandt-status.

Efter den store Folkestrejke i juni-juli måned var et flertal af befolkningen blevet militante og gennemførte flere mindre folkestrejker, således efter at tyskerne i august havde skudt 11 modstandsfolk på Roskildevej "under flugtforsøg" (Det var under "henrettelsesstopet"). Og igen da tyskerne lavede deres aktion mod det danske politi den 19. september 1944. Ligeledes bakkede befolkningen op de gange hvor Frihedsrådet dekretede to-minutters-stilhed demonstrationer.

Det samme flertal bakkede også op om sabotagerne, og da befrielsen kom, var de danske nazister totalt isolerede og hele befolkningen fejrede befrielsen, de allierede og modstandsfolkene.

Mange var af den opfattelse dengang - og senere herskede den opfattelse også blandt nogle historikere - at de store folkelige strejker og bevægelser var spontane. Men flere historikere (bl.a. Hans Kirchhoff og Åge Trommer) har påvist at det var et langt og sejt arbejde fra modstandsbevægelsens side – og ikke mindst fra det illegale kommunistparti og dets forbindelser på arbejdspladserne, der fik stenene til at rulle.

Folkestrejken demonstrerede et sammenhold og en solidaritet, der ikke rigtig var set før og for den sags skyld siden.

Den folkelige modstand og sabotagen sikrede at Danmark af de allierede stormagter blev anerkendt som en allieret nation, og ikke blev behandlet som en slagen Hitler-allieret.

Blomster og kranser på mordstederne for de tyske ofre under Folkestrejken i Istedgade.

Under Folkestrejken blev mange Vesterbro'ere skudt af tyskerne og deres håndlangere. De blev straks mindet med blomster, her på Istedgade ved Saxogade. Tyskerne beordrede det danske politi til at fjerne blomsterne . . .

Den 12 September opfordrede Frihedsrådet til afholdelse af 2 minutters stilhed. Som en del af denne højtideligholdelse, blev der lagt blomster på gaden. Tyskerne forlangte blomsterne fjernet, ved politiets hjælp. 4 mennesker blev skudt og såret.

Andre begivenheder der er velbeskrevne er

SABOTAGEN PÅ VESTERBRO

Ved sabotage forstås en bevidst ødelæggelse af fjendens krigsindsats eller krigsproduktion. Målene er især transportmidler, energiforsyning, og fabrikker og værksteder. Før og under besættelsen var der mange virksomheder på Vesterbro hvoraf nogle i perioden 1940-45 arbejdede for besættelsesmagten. Endvidere strækker det store jernbaneterræn sig vestover fra Københavns Hovedbanegård. Her lå dengang både Godsbanegården og DSBs Centralværksteder, som var oplagte mål for sabotagen.

Selve sabotagen kunne udføres som ildspåsættelse, ved mekanisk ødelæggelse eller ved hjælp af sprængstoffer. Sabotagen i Danmark begyndte så småt i 1942 og udviklede sig i løbet af besættelsen. I en bog fra 1945 gives følgende oversigt:

”I hovedstaden gennemførtes i 1942 31 sabotager, i 1943 354, i 1944 264 og i 1945 128.

Af disse aktioner var 338 rettet mod fabriksmål, 43 mod havneanlæg, værfter, skibe og kraner, 99 mod tyske militære anlæg og depoter, 24 mod elektriske anlæg, 87 mod biler og garager, 44 mod olie- og benzinoplag, 39 mod restauranter, 36 mod vaskerier, uniformsskrædderier etc. Og 74 mod naziforretninger”.

(Børge Brandt og Kaj Christiansen, Sabotage)

Det er muligt at historieforskningen siden har rettet lidt på tallene, men hovedlinierne skal nok passe.

I Københavnsområdet opererede to store illegale sabotageorganisationer, Holger Danske og BOPA. De fleste sabotager på Vesterbro blev udført af BOPA, der blev dannet i februar 1942 af den illegale kommunistiske ledelse. De fleste af de oprindeligt femten medlemmer var folk der havde erfaring i væbnet kamp mod fascister, da de havde været frivillige i Den Spanske Borgerkrig (1936-39)..

Organisationen var hele tiden under kommunistisk ledelse, men omfattede efterhånden et flertal af ikke-kommunister. Organisationens skiftede i 1943 navn fra KOPA (Kommunistiske Partisaner) til – med et stænk af ironi - BOPA (Borgerlige Partisaner).

Holger Danske var under borgerlig-national ledelse. Det første Holger Danske blev stiftet i Stjerne Radios baglokaler i Istedgade. Den oprindelige kreds omkring ejeren Carl Munck startede i slutningen af 1942 med at duplikere illegale blade i baglokalet (”De frie Danske”). Kredsen omfattede bl.a. Holger Danskes første leder Josef Søndergaard (”Tom”), der havde militære erfaringer som frivillig i den finske vinterkrig mod Sovjetunionen (1939-40), og hans efterfølger Jens Lillelund (”Finsen”). I løbet af foråret 1943 udviklede Holger Danske sig til en sabotageorganisation med ”Tom” som leder. Kommuniste fra KOPA/BOPA var Holger Danskes første instruktører, og de to organisationer arbejdede sammen resten af krigen..

Stjerne Radio i Istedgade. Bygningen lå, da den eksisterede, ved siden af Skomagerhuset.

Et øjenvidne erindrer:

” . . . i vinteren 1944-45 skete det noget. Indehaveren af radioforretningen Stjerne Radio skråt over for os havde fået den idé hver eftermiddag at afspille to militærmarcher på en grammofon, og gennem et par højtalere blev de sendt direkte ud over Istedgade og kunne høres langt bort. Først en engelsk ”It’s a Long Way to Tipperary” og så fulgt den amerikanske flådemarch ”Anchors Away”. Det gik godt et par uger, og mange frydede sig over denne åbenlyse provokation over for den tyske besættelsesmagt.

Men en nat blev radioforretningen sprængt i luften af medlemmer af Schalburgkorpset . . . ”
Finn Zinklar i Fabrik og Bolig, nr. 1 2003.

For fuldstændighedens skyld. Stjerne Radio var for længst stoppet med at være hovedkvarter for Holger Danske. Tilholdsstederne var nu andetsteds og organisationen selv i sin anden reorganiseringperiode efter to oprulninger.

Både BOPA og især Holger Danske blev altså hårdt ramt af det tyske sikkerhedspolitis optrævlinger. Til formålet hvervede besættelsesmagten blandt danskere en hær af stikkere og medlemmer i forskellige væbnede nazistiske korps (Schalburgkorpset, Sommerkorpset, ET (Efterretningstjenesten) og HIPO m.fl.). Disse tyskerhåndlangere udgjorde en dødelig trussel mod modstandsbevægelsen, der svarede igen med stikkerlikvideringer. Det var især Holger Danske-folk, der blev sat til dette.

En af de farligste stikkere, fru Hedvig Delbo, blev for øvrigt likvideret i sin lejlighed i Sankelmarksgade nr. 30 af folk fra Holger Danske. Under opklaringsarbejdet fandt politiet i lejligheden hendes judaspenge: 35.000 kr. i kontanter – en stor sum dengang.

Sabotageaktioner på Vesterbro.

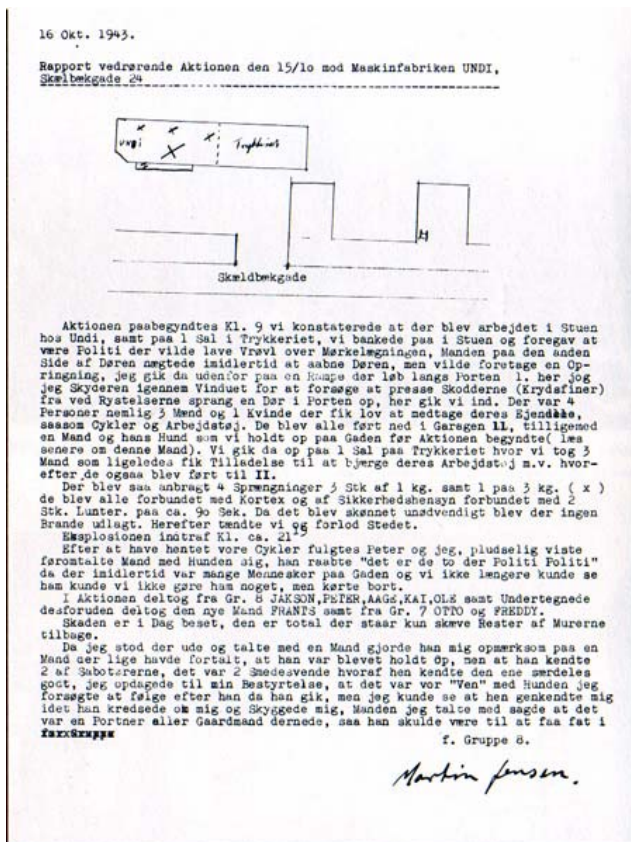
I det følgende nævner vi nogle af sabotage-aktionerne på Vesterbro.

- 2.12.1942 A. S. Julius Tafdrups Konfektionsfabrik, Vesterbrogade 9 B.
Se Leif Larsen, side 152.
- 6. 5.1943 Skiltefabrikken 5001 Skilte, Vesterbrogade 137, 1. sal.
Se Leif Larsen, side 152. Kjeldbæk, side 28-29.

- 31. 7. 1943 Maskinfabrikken Max J. Madsen, Ny Carlsbergvej 76-80.
Kjeldbæk, side 149.

- 12. 8. 1943 Dreschlers Papirvarelager og en transformatorstation, Vesterbrogade 93-95a.
Se Kjeldbæk, og Per Mortensen, side 39-30.

Rapport til BOPAs ledelse om sprængningen af Undi.

15.10.1943 Maskinfabrikken Undi, Skelbækgade 22 b.
Billede i Leif Larsens BOPA, efter side 96.

3. 1. 1944 Lau Laursens Sadelmagerværksted, Bevtoftegade 8
Se Kjeldbæk, og Teglers, s. 76 ff.

Sprængningen af C.F.Riedel & Lindegaard.

3. 2. 1945 C. F. Riedel & Lindegaard, Kingosgade 11.
Billede fra Aage Staffe, side 215.

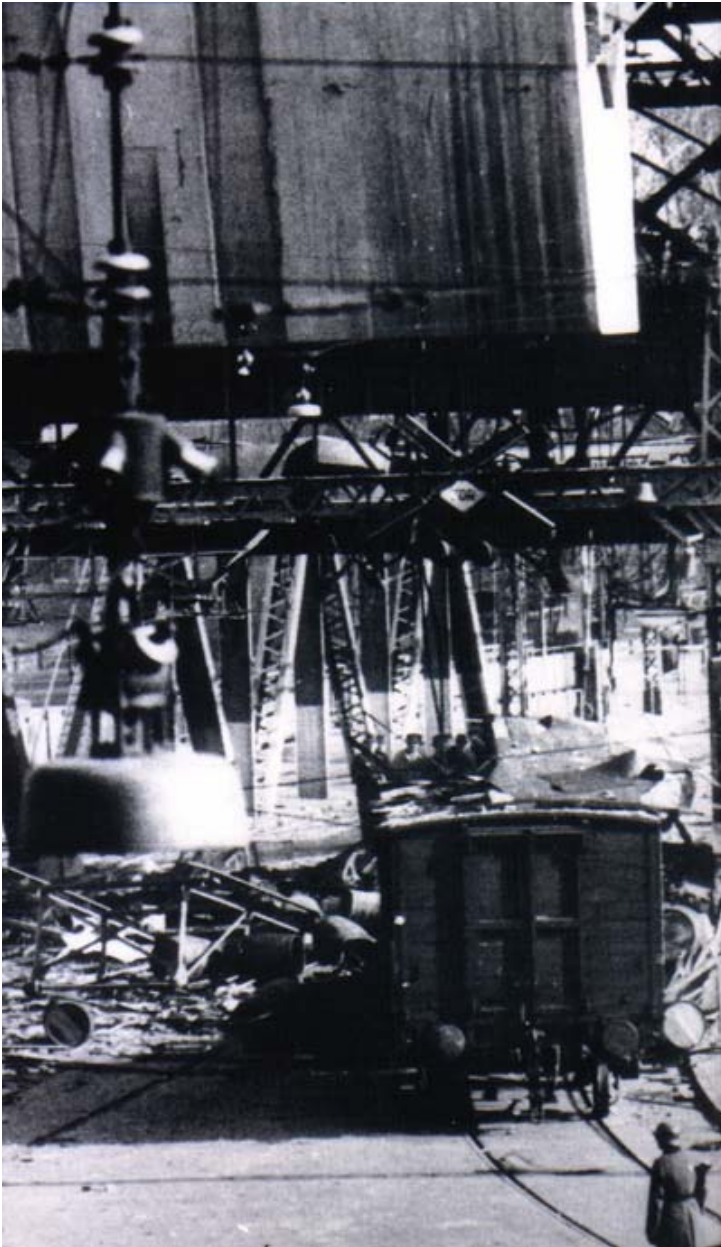
12. 2. 1945 Houlbergs Fabrikker, Kødbyen ved Skelbækgade.

26. 3. 1945 Allways, Boyesgade, på grænsen til Frederiksberg kommune.

Se BOPA Sabotage s. 422, Per Mortensen side 179-184, Aage Staffe side 239 ff.

Sprængningen af Allways. Sabotagen blev meget kendt da BOPAs illegale studie lavede en lydoptagelse af forløbet fra en nærliggende lejlighed. Lakpladen blev smuglet ud af landet og afspillet i BBC og fra andre allierede radiostationer.

Den gamle Langebro lige efter sprængningen.

27. 3. 1945 Maskinhuset og hejsemekanismen på Langebro. Det forhindrede tyskerne i at sejle med 16 store danske skibe, der lå i Sydhavnen. Broen var stærkt bevogtet, så sabotørerne måtte bemægtige sig et tog i hvis sidste vogn der anbragtes en kraftig ladning. Se i øvrigt Hugo Horwitz.

Den 7. oktober 1944 forsøgte en gruppe fra Holger Danske at sprænge fabrikken Torotor, der lå i gården til Amerikavej 4. Aktionen mislykkedes og en modstandsmand blev skudt af sabotagevagterne. Han blev dræbt over for nr. 4 på Amerikavej nær Tøndergade. Den faldne var Niels Alexander von Wendt Rahbek. Der har vistnok aldrig været opsat en mindeplade for ham på stedet. Hvad der selvfølgelig burde have været.

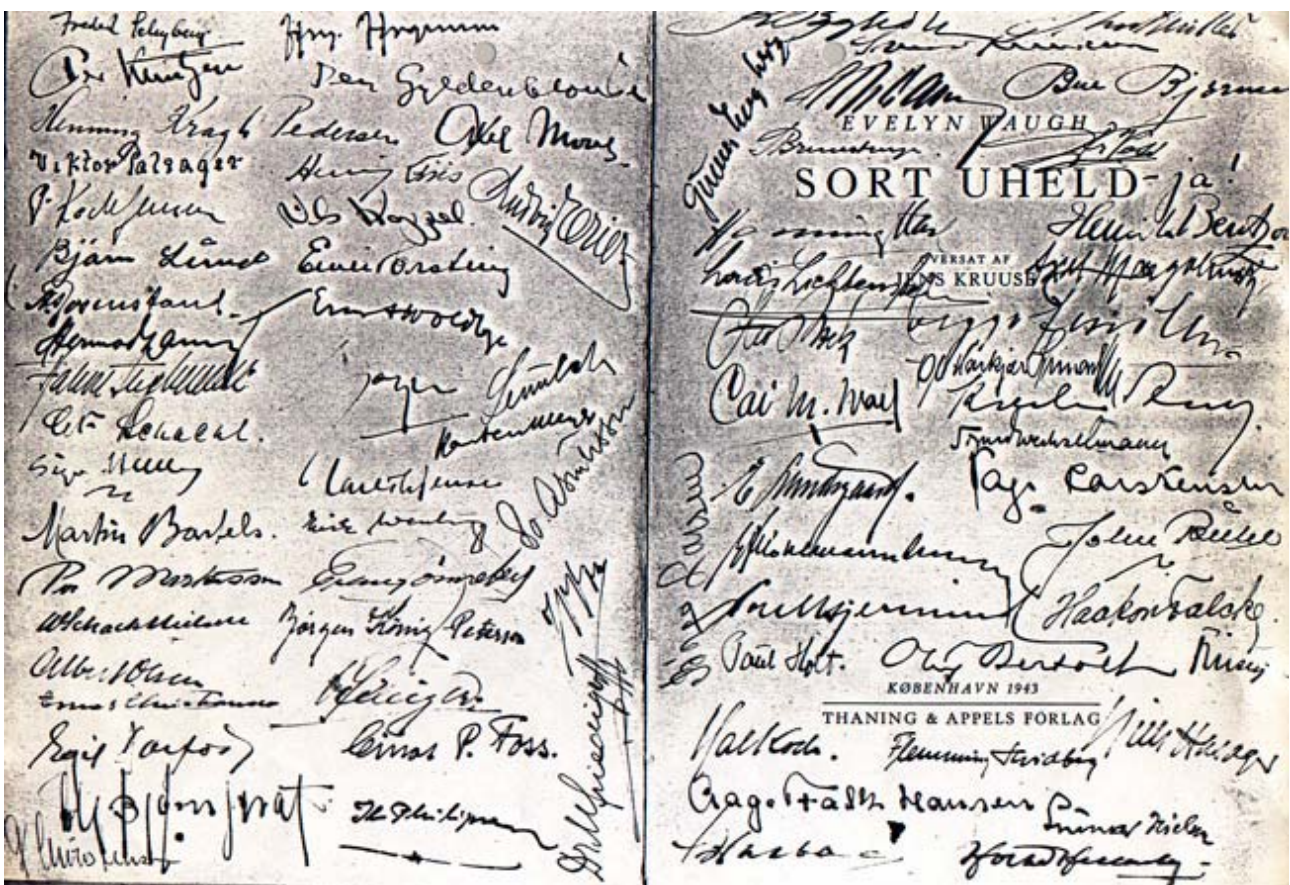
BESÆTTELSESMAGTEN PÅ VESTERBRO

ALSGADES SKOLE

Hovedkvarter for de tyske politisoldater.

Den 29. august 1943 overtog de tyske tropper hele magten i Danmark og afvæbnede de danske soldater. Samtidig hermed tog deres hemmelige politi, Gestapo, omkring 400 kendte danskere som gidsler. De blev interneret på Alsgade Skole inden de blev overført til Horserød-lejren hvorfra de senere blev frigivet.

Fra maj 1945 til marts 1946 rummede Alsgade Skole den britiske kontraspionages Civilian Interrogation Centre. Det var et forhørstribunal, der skulle afdække og bekæmpe fortsat nazistisk virksomhed såsom Varulvebevægelsen. Et antal danske politifolk arbejdede her under ledelse af britiske officerer.

Blandt gidslerne i 1943 var forfatteren Kjeld Abell. Han medbragte en roman, ironisk nok Evelyn Waugh's "Sort Uheld". På de første fire sider skrev mange af gidslerne deres autograf. På billedet ses side 2 og 3 af bogen.

DAGMARHUS.

Ved Rådhuspladsen, på hjørnet af Jernbanegade. Her havde den tyske Befuldmægtigede sit hovedkvarter. Bygningen rummede også andre aktiviteter og kontorer for den tyske administration, herunder politikontorer. Sikkerhedspolitiets chef havde sine kontorer her til sommeren 1944, hvor de blev overflyttet til Shellhuset. De små hundegårde i kælderen der hørte til Dagmar biografen blev

anvendt som celler for fanger der var til forhør. Selve biografen var omdannet til et såkaldt Værnemagts Kino.

Den 5. december 1943 blev tre modstandsfolk likvideret i Dagmarhus. Det var.

Aksel Andersen,
Arno Egon Hansen og
Niels Nielsen.

Danskere river i besættelsesdagene et hagekorsflag itu foran Dagmarhus.

TURISTHOTELLET, Vester Boulevard (i dag: H.C.Andersens Boulevard) var også overtaget af tyskerne og blev bl.a. benyttet til interneringer.

JERNBANEGADE NR. 7

Her lå SS-Ersatzkommando Dänemarks administration og der blev også hvervet til Waffen-SS herfra. Det centrale hvervekontor lå på Rosenvængets Allé på Østerbro, med lokalkontorer flere steder i Danmark. Genboen var det nærtbeslægtede Germanische Leitstelle.

PERSILHUSET på Vesterbrogade 2 D

Germanische Leitstelle, oprettet af SS-hovedkvarteret i Berlin. Det skulle virke for udbredelse af Himmlers storgermanske idéer blandt nazi-medlemmer og det der kaldtes "genrejser-grupper". Schalburgkorpset blev finansieret af Germanische Leitstelle, der også havde en propagandaafdeling og en understøttelsesafdeling, der tog sig af SS'ere og deres familier. Rummede også Germansk SS, der var den "civile" afdeling af SS-Ordenen for danskere. Den skulle sammen med Waffen-SS danne en større ring til "Europas Nyordning", byggende på det "germanske racefællesskab". Begge

slags SS-organisation fandtes i andre ”germanske” lande: Tyskland, Norge, Holland, Flandern og Finland. Germansk SS skulle også rekruttere fra egne rækker til Waffen-SS. Kontoret lå oprindeligt på S.F. Kriegersvej på Østerbro men flyttede så til Vesterbrogade.

DEUTSCHES ECK

Ved Paladsbiografen. (Nu diskotek). Restauration for besættelsesmagten og deres danske venner.

SECURITASBYGNINGEN

Var ligeledes beslaglagt.

POLITIGÅRDEN

Efter afsættelsen af det danske politi den 19. september 1944 rykkede tyskerne ind på politigården sammen med deres danske håndlangere. Nu fik ET og HIPO hovedkvarter her sammen med tyske afdelinger og nogle af terrorbanderne, der gennemførte Clearing-mord og Schalburgtage. Herfra terroriseredes altså den københavnske befolkning de næste måneder frem til befrielsen. Overtagelsen af Politigården skete ved et kup under en fingeret luftalarm, hvor danskere fra Schalburgkorpset deltog. 2.182 danske politifolk fra København, Århus, Odense og Ålborg blev fanget og senere deporteret til KZ-lejr i Tyskland.

DAHLERUPSGADE 1, 3. sal. Ved Politigården.

Bag dørskiltet ”Seidenfaden & Co.” havde lederen af ET sit kontor. (De øvrige afdelinger lå på Politigården). Lederen var opdagelsesbetjent Erik V. Petersen, der var blevet udnævnt i marts 1944. Han udbyggede organisationen med flere afdelinger, bl.a. ”Hjælpepolitiet”, HIPO (Hilfspolizei), og gjorde den landsdækkende. Som en nazistisk politiorganisation i tysk tjeneste i stedet for det opløste danske politi. ETs forskellige afdelinger var både underlagt det tyske ordenspolitis kontor i Dagmarhus og SIPO i Shellhuset.

Erik V. Petersen blev likvideret i marts 1945.

VESTRE FÆNGSEL

Fængslet rummede en tysk afdeling. Mange fanger, danske såvel som tyske emigranter, er af de danske myndigheder blevet overført og udleveret til denne afdeling, og dermed til en uvis, men ofte grusom skæbne. Den tyske afdeling var oprindeligt den underste etage i sygehuset. Men i takt med modstandens vækst og dansk og tysk politis øgede indsats voksede den tyske afdeling. Fra maj 1944 rådede det danske fængselsvæsen kun over nordfløjen.

SHELLHUSET

Bygningen er almindeligvis kendt som Gestapohovedkvarteret. Men den rummede også andre tjenester. Det var det tyske sikkerhedspoliti (SIPO) hovedkvarter fra sommeren 1944. SIPO bestod fra september 1943 af det tyske kriminalpoliti (Kripo), det hemmelige politi, Gestapo, og SD, Sicherheitsdienst, samt kontraspionageafdelingen SD Ausland. Sicherheitsdienst var oprindeligt det tyske nazipartis private efterretningsafdeling, som også opererede i Danmark før besættelsen.

21 engelske Mosquito-bombere, dækket af amerikanske Mustang-jagere, angreb den 21. marts om formiddagen Gestapohovedkvarteret.

Mange tyske Gestapofolk og danske håndlangere blev dræbt, men også en række fangne modstandsfolk, der var anbragt som ”bombely” i bygningen. De dræbte modstandsfolk var:

Kapt. P.V.T. Ahnfeldt-Møllerup

Kontreadmiral Carl Hammerich

Løjt., stud.jur. Carl Heinz Johannes Hoche

Prem.løjt. Helmuth Bartholdy Jensen

Ing. Mogens Kornerup Prior

Repr. Jørgen Palm Petersen

Prem.løjt. Ole Stang

Prem.løjt. Carl Baron Wedell Wedelsborg

Andre modstandsfolk slap væk, gik under jorden igen og fortsatte deres illegale virksomhed. Blandt dem var de to medlemmer af Frihedsrådet prof. Mogens Fog og chefredaktør Aage Schoch, samt folketingsmand Poul Sørensen og lederen af de kommunistiske militærgrupper i region VI, Jørgen Nørup.

I forbindelse med bombardementet af Shellhuset skete et par tragiske ulykker. Under indflyvningen ramte et bombefly en signalmast på DSB-terrænet og styrter ned i Den franske Skole på

Frederiksberg. Efterfølgende fly troede, at røgen kom fra det udpegede mål og de smed deres bombelast på og ved skolen. Herved omkom 86 børn og 13 voksne.

Det er mindre kendt at der kort før udspandt sig en anden tragedie. Efter at have ramt signalmasten blev bombeflyet beskadiget og slået ud af kurs. Herved ramte det en skorsten på ejendommen på hjørnet af Palnatokesgade og Sønder Boulevard. For at vinde højde smed besætningen så bomberne der rammer ejendommen over for, Sønder Boulevard nr. 106. Herved blev 11 mennesker dræbt. Flyet hvirvlede op i luften og styrtede så kort tid derefter ned i Den franske Skole.

Sønder Boulevard 106
brænder, efter den engelske
flyver havarede.

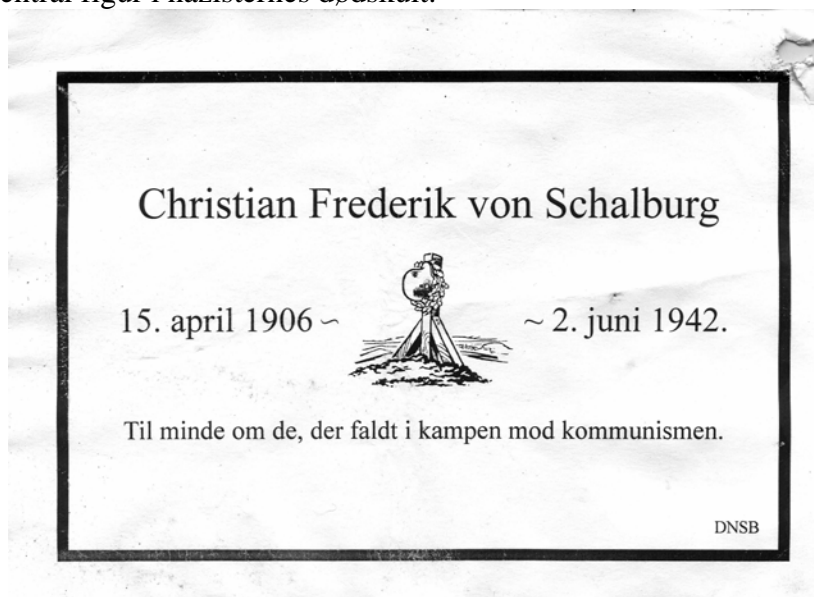
Mindetavlen på den
genopførte ejendom på
Sønder Boulevard 106.

VESTRE KIRKEGÅRD

De dræbte Gestapofolk fra Shellhus-bombardementet blev begravet i en særlig afdeling af Vestre Kirkegård ved en større helteceremoni.

Stedet har siden da været benyttet af de overlevende og de nye nazister som mindested for faldne nazister. Deres "parade" holdes gerne den 2. juni som er årsdagen for C.F. von Schalburgs død. Han deltog som SS-officer i Hitlers østfelttog og faldt som kommandør af Frikorps Danmark den 2. juni 1942. Han er en central figur i nazisternes døds kult.

Mindeskrivelse fra DNSB, fundet på Vestre Kirkegaard.

BEFRIELSEN DEN 4. - 5. MAJ 1945

Om aftenen den fjerde maj 1945 meddelte den engelske radio (BBC) at de tyske tropper i Nordtyskland og Danmark havde overgivet sig til den engelske øverstbefalende general Montgomery med virkning fra den 5. maj. Der var selvfølgelig stor jubel, men også usikkerhed om de tyske tropper i Danmark ville rette sig derefter. Det gjorde de i det store og hele, kun enkelte smågrupper af nazister, og mest de danske håndlangere forsøgte sig med fortsat kamp. Mens det store flertal jubede i gaderne var der de næste dage en indædt kamp rundt omkring før nazisterne var nedkæmpet.

VESTERPORT

Her lå en række tyske kontorer, det ordinære tyske arbejdsanvisningskontor i Meldahls-gade, og i Trommesalen lå et anvisningskontor for Organisation Todt. OT i Danmark var en organisation for arbejdere ved de tyske befæstningsanlæg i Jylland og Norge. Det var de såkaldte "Frontarbejdere", der udgjorde en militærs og var under tysk jurisdiktion ("Wehrmachtsgeselle"). En del af korpset var uniformeret og bevæbnet og gjorde tjeneste som vagtkorps. I andre tysk-besatte områder var korpsets medlemmer, her i blandt danskere, fangevogtere og deltog i partisanbekæmpelse. I Vesterport var der også et hemmeligt Gestapo-registreringskontor og kontorer for SDs Københavnsafdeling.

I Meldahls-gade 1, 5. sal lå hovedkontoret for Sommers Vagtkorps (vagtkorps ved det tyske luftvåben i Danmark). Under Folkestrejken i sommeren 1944 holdt en gruppe fra Sommerkorpset til her. Den 20-25 mand store terrorgruppe kørte rundt og skød på aktionerende københavnere. Gruppen indgik senere i ET og HIPO-korpset.

Ved befrielsen den 4. – 5. maj ville nogle tyskere og deres danske håndlangere ikke overgive sig og der udbrød en voldsom ildkamp. Til sidst tog modstandsfolkene en maskinkanon i brug og nedkæmpede hermed modstanden.

Fjerdesalen, hvor nazisterne havde forskanset sig, gennemhullet af projektiler og granater.

Ved aktionen erobrede modstandsfolkene en pansret vogn, der var parkeret i kælderen. Den fik straks overmalet de tyske kendetegn og fik et par Dannebrogsgflag påmalet i stedet. Den var for øvrigt også dansk inden tyskerne havde taget den.

”Per”, den erobrede kampvogn ud for Vesterport i befrielsesdagene.

Efter befrielsen rykkede en række danske og britiske kontorer ind i Vesterport. Her fik Den danske Brigades Feltpolitidetachmentet sit hovedkvarter. Det medbragte anholdelseslister fra Stockholmstiden, der var ret mangelfulde. Hvilket medførte fejlagtige anholdelser af folk der overførtes til Alsgade Skole, hvor de hørte under allieret jurisdiktion. Det opløstes hurtigt, i takt med politiets genetablering. Det hørte under Generalstabens Efterretningssektion, der også boede i Vesterport på 3. sal med indgang i Trommesalen. Det nydannede Rigspolitiets Efterretningsafdeling, REA, havde ligeledes sit hovedkvarter i Vesterport. REA erstattede det gamle og særdeles belastede Rigspolitiets Sikkerhedspoliti, og er det nuværende PETs forgænger. REA blev dannet efter britisk ønske for sammen med dem (Civilian Interrogation Centre på Alsgades Skole) at bekæmpe fortsatte nazistiske aktiviteter. Fra maj 1945 til maj 1946 havde det britiske Field Security Section også sit hovedkvarter her. FSS beskæftigede sig mest med kontrol af de afmarcherende tyske tropper ved den dansk-tyske grænse, i samarbejde med Feltpolitidetachmentet.

ANDRE STEDER

Der var også hårde kampe andre steder på Vesterbro.

Således på Reventlowsgade-siden af Hovedbanegården, ned ad Istedgade.

Modstandsfolk i kamp med HIPO'er i Istedgade ved Colbjørnsensgade.

På Vesterbro Torv. Her blev den kommunistiske modstandsmand, politibetjent Ole Rudolf Hjalmar Øster dræbt i kamp med tyskerhåndlangere. Der sad tidligere en mindeplade på den forhenværende Svendsgades Politistation. Men den er fjernet nu, og opbevares på Politihistorisk Museum.

Den femte maj ankom de første britiske tropper til København. General Dewing, der var Montgomerys stedfortræder, og hans faldskærmstropper tilbragte den første nat på Carlsberg, hvor også enheder af modstandsbevægelsen holdt til. På Carlsberg var der også indrettet et stort nødlazaret i tilfælde af at større kampe brød ud ved befrielsen. Dewing og hans folk rykkede næste dag til Charlottenborg, der også blev brugt af modstandsbevægelsen. BOPA-folkene trådte ind i Special Forces' vagtkorps og blev iklædt deres uniformer.

”General Johansen” (Svend Wagner) fra Frihedsrådets Kommandoudvalg (tv) sammen med nogle af BOPA-folkene på Otto Mønstedts Plads.

Enheder af Den danske Brigade var også på Vesterbro. De var med til at nedkæmpe modstanden på Vesterport. De blev indkvarteret på bl.a. Matthæusgade Skole, og de patruljerede også i bydelen.

Enheder fra Den danske brigade på Halmtorvet.

Hovedstyrken af de britiske tropper passerede grænsen ved Kruså den 7. maj i en meget lang kolonne, der spredte sig ud over Danmark. En del af dem nåede Valby Bakke den 8. maj.

De britiske tropper på vej ind ad Vesterbrogade ved krydset Vester Fælledvej/Platanvej.

Med de tyske tropper på vej ud, nazisterne nedkæmpet og interneret, den fysiske magt hos modstandsbevægelsen og de britiske tropper og den politiske magt hos en ny samlingsregering bestående af modstandsledere og gamle politikere begyndte Vesterbro og resten af Danmark et nyt kapitel af sin historie.

Litteratur: Børge Brandt og Kaj Christiansen, Sabotage, Tiden 1945 el. senere udg. på Sirius 1968.
Jesper Vang Hansen, Esben Kjeldbæk og Bjarne Maurer, Industrisabotagen under Besættelsen i tal og kommentarer, Frihedsmuseets Venner, 1984.
Hugo Horwitz og Knud Rasmussen, En sabotørs erindringer, Fremad 1965.
Jesper Vang Hansen, Esben Kjeldbæk og Bjarne Maurer, Industrisabotagen under Besættelsen i tal og kommentarer, Frihedsmuseets Venner, 1984.
Erik Johannesen, Sabotage: Bogen om den danske modstandsbevægelse, Centrum 1995.
Esben Kjeldbæk, Sabotageorganisationen BOPA 1942-45, Frihedsmuseets Venner, 1997
Leif Larsen, Borgerlige Partisaner, Gyldendal 1882.
Per Mortensen, Sabotørerne, Tiderne Skifter 1978.
Jørgen Røjel, Holger Danske rejser sig. Opgøret med stikkere og terrorister, 1993.
Andreas Skov, Sabotage, Documentas 2003.
Aage Staffe, En smeddreng går til modstand, Bogan 2001.
Hans Edvard Teglers, Sabotage, amatørernes oprør, Stig Vendelkær 1961. Der findes et utal af fremstillinger om Folkestrejkerne. Her nævner vi et par gode, men mindre kendte:

Du kan læse mere om den 29. august i **Demos Nyhedsbrev nr. 26, oktober 1993**.

Om tiden derefter har Frihedsrådet ved Børge Houmann skrevet en beretning om Frihedsrådets virke i **Frit Danmarks Hvidbog, bind II, s. 179-283**. Her omtales Folkestrejken i 1944 udførligt på siderne 215-234.

Endvidere henledes opmærksomheden på CD'en **DKP og Frihedskampen**, med et **introduktionshæfte**. Her findes et omfattende materiale om de fangne kommunisters skæbne og deres illegalt arbejdende kammeraters virke. Deres virksomhed havde som bekendt stor indflydelse på modstandskampens og folkestrejkenes forløb.

Plus selvfølgelig Aage Staffes hæfter
